

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษางานวรรณกรรมของศักดิ์ศิริ มีสมสืบ ทั้งเรื่องสั้นและกวีนิพนธ์ ผู้วิจัยพบว่า แม้จะมีรูปแบบการประพันธ์ที่แตกต่างกัน แต่กลวิธีทางวรรณศิลป์ในงานมีลักษณะร่วมที่โดดเด่น ทั้งกลวิธีการใช้ภาษาและกลวิธีการนำเสนอ ซึ่งมุ่งสร้างความหลายนัย และกระตุ้นการพิจารณาขบคิด จนถือได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะในงานวรรณกรรมของศักดิ์ศิริ มีสมสืบ

การตีความได้หลายระดับในงานวรรณกรรมเกิดจากกลวิธีทางวรรณศิลป์ต่างๆ ดังต่อไปนี้

กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่สร้างความหลายนัย ได้แก่ การใช้คำหลายนัยและสัญลักษณ์ การใช้คำสรรพนาม การนำเสนอตัวละคร และการปิดเรื่อง เป็นกลวิธีที่กวีจงใจใช้ให้เกิดความไม่แน่นอนของความหมาย ทำให้สามารถตีความได้หลายระดับ

การใช้คำหลายนัยและสัญลักษณ์ พบว่ากวีจงใจใช้คำกลางๆ ที่มีความหมายหลายนัยในการบรรยายภาพ ในการสื่อความ และในการแสดงออกปฏิกิริยาท่าทาง คำหลายนัยและสัญลักษณ์ที่กวีเลือกนำมาใช้ ทั้งธรรมชาติ อวัยวะ สัตว์ ของเล่นเด็ก การกระทำ และคำบอกสี แสง นั้น แง่หนึ่งสอดคล้องกลมกลืนกับบริบทที่เป็นเรื่องเล่า แต่อีกแง่หนึ่งนัยที่ลึกซึ้งของคำก็สอดคล้องกับความลึกซึ้งของสารในระดับลึกยิ่งขึ้น จึงสร้างให้เกิดความหลายนัย เอื้อให้คิดตีความไปได้หลายระดับ

การใช้คำสรรพนาม กวีจงใจใช้คำสรรพนามแทนการระบุชัดว่าเป็นใครหรืออะไร หรือใช้สรรพนามคำเดียวกันแทนหลายสิ่ง ซึ่งเป็นได้ทั้งการพูดแก่ตัวละครและพูดแก่ผู้อ่าน หรือใช้สรรพนามที่ครอบคลุมกลุ่มบุคคลอย่างกว้างขวาง หรือใช้สรรพนามบ่งชี้แทนการบอกกล่าวอย่างตรงไปตรงมา การใช้คำสรรพนามด้วยวิธีการต่างๆ เหล่านี้ ล้วนสร้างให้เกิดความหลายนัยในการตีความทั้งสิ้น

การนำเสนอตัวละครเพื่อให้เกิดความหลายนัย วิธีนี้เป็นกลวิธีที่เด่นชัดในกวีนิพนธ์ กวีใช้ตัวละครเพื่อสร้างให้เรื่องมีความเฉพาะมากขึ้น เสมือนเป็นเรื่องราวของตัวละครที่กวีกำลังกล่าวถึงอยู่ ทำให้กวีสามารถสื่อความในระดับแรกได้อย่างสมเหตุสมผล บางครั้งตัวละครเข้ามามีบทบาทเพียงไม่กี่บรรทัด แต่ก็ช่วยสร้างความเป็นเรื่องเฉพาะให้เกิดขึ้น และซ่อนสารที่ลึกซึ้งไว้ได้อย่างแยบคาย ทำให้ตีความได้ทั้งในระดับเรื่องเล่าและระดับที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

การปิดเรื่องที่สร้างให้เกิดความหลายนัย คือการปิดเรื่องด้วยภาพตัวละครในตอนท้าย เพื่อสร้างให้เป็นเรื่องเฉพาะ เป็นกลวิธีอันแยบคายที่ซ่อนสารอันลึกซึ้งไว้ ทำให้เรื่องราวทั้งหมดที่ กวีนำเสนอกลับมาสู่สภาพของความเป็นเรื่องเล่าเฉพาะ อารมณ์ขันหรือภาพน่ารักในตอนท้าย ช่วยลดความรุนแรงลึกซึ้งของเรื่องให้อ่อนลง ช่วยสร้างความสมเหตุสมผลในการตีความสารระดับ แรกของบทกวีว่าเป็นเรื่องเล่าที่สื่อสารอย่างเรียบง่ายได้อย่างชัดเจน นับว่าเป็นกลวิธีอีกอย่างหนึ่งที่เอื้อให้ตีความได้หลายระดับ

กลวิธีทางวรรณศิลป์ที่กระตุ้นการพิจารณาขบคิด มีดังต่อไปนี้ การใช้ภาพพจน์ การซ้ำ และการสร้างสมดุทางโครงสร้าง การตั้งคำถาม การตั้งชื่อเรื่อง การนำเสนอตัวละคร การปิดเรื่อง และการลำดับภาพ เป็นกลวิธีที่กวีจงใจใช้เพื่อสร้างความสะดุดใจ กระตุ้นให้ผู้อ่านได้ขบคิด พิจารณา ค้นหาคำตอบ นำไปสู่การตีความสารในงานได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง

การใช้ภาพพจน์ ภาพพจน์ในงานของศักดิ์ศิริ มีสมสืบนั้น นอกจากจะสร้างให้เกิดภาพที่ ชัดเจนงดงามแล้ว ยังกระตุ้นให้เกิดการพิจารณาตีความความหมายในเชิงสัญลักษณ์ของภาพที่ ปรากฏอย่างละเอียดลึกซึ้ง บางครั้งกวีได้ใช้ภาพพจน์สร้างเป็นสัญลักษณ์เฉพาะขึ้นในแต่ละบท และบางสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นและใช้ซ้ำๆ กันในหลายบทก็เกิดเป็นกรอบเฉพาะทางวรรณศิลป์ ในงานของกวี เมื่อสัญลักษณ์เหล่านั้นถูกนำมาใช้อีกครั้งในลักษณะที่กลมกลืนกับบริบท แต่ด้วย ความหมายของสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นจนเป็นกรอบทางวรรณศิลป์ในงาน ก็กระตุ้นการขบคิด พิจารณาของผู้อ่านให้ละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การสร้างภาพสัญลักษณ์ที่ไม่ได้ให้รายละเอียด จนเป็นการจำกัดขอบเขตความหมายอย่างแน่นหนา ย่อมทำให้ภาพสัญลักษณ์มีความเป็นอิสระสูง เอื้อต่อการคิดตีความไปได้หลายระดับ

การซ้ำและการสร้างสมดุทางโครงสร้าง เป็นกลวิธีที่กระตุ้นการขบคิดทบทวนของผู้อ่านได้ อย่างเด่นชัด การซ้ำเป็นกลวิธีหนึ่งที่เชื่อมโยงกับกลวิธีทางวรรณศิลป์อื่นๆ ทั้งการใช้คำ ภาพพจน์ สัญลักษณ์ การตั้งคำถาม เป็นต้น กวีเน้นย้ำเพื่อให้เกิดการคิดทบทวน ทั้งยังอาจมีการขยายความ หรือใช้ในบริบทที่แตกต่างออกไป เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ละเอียดหลายแง่มุม ส่วนการใช้สมดุทางโครงสร้างนั้น เป็นการซ้ำเพื่อให้เกิดการจุกคิดเปรียบเทียบ โดยการซ้ำรูปประโยคและวลีเพื่อ สร้างความเชื่อมโยงระหว่างสองสิ่ง ทำให้ผู้อ่านได้คิดทบทวนภาพเดียวกันในลักษณะที่แตกต่างกัน พิจารณาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง กระตุ้นให้คิดตีความสารที่กวีจะสื่อในภาพ หรือเนื้อความทั้งสองอย่างละเอียด ทั้งการซ้ำและการสร้างสมดุทางโครงสร้างจึงเป็นกลวิธีที่ กระตุ้นการขบคิดทบทวนให้แก่ผู้อ่านได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง

การตั้งคำถาม การตั้งคำถามเป็นกลวิธีหนึ่งที่กระตุ้นการขบคิดพิจารณาได้อย่างชัดเจน ทั้งคำถามที่มีและไม่มีคำตอบของกวี คำถามที่ถามแก่ตัวละครและถามแก่ผู้อ่านโดยตรง การตั้งคำถามได้ทำให้ในใจของผู้อ่านเกิดการคิดหาคำตอบไปพร้อมกัน และด้วยคำถามที่มักมีนัยกว้างขวาง ทำให้คำตอบเป็นไปได้หลายระดับตามประสบการณ์และความรู้สึกของผู้อ่านแต่ละคน การให้ผู้อ่านได้คิดหาคำตอบและค้นพบด้วยตนเองแทนการบอกกล่าวอย่างตรงไปตรงมานั้น เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านได้ค่อยๆ เกิดการเรียนรู้ความคิดที่ลุ่มลึกในเนื้อหาของงานในช่วงเวลาของการค้นหาคำตอบนั้น และทำให้เกิดความเข้าใจและยอมรับได้อย่างแท้จริง

การตั้งชื่อเรื่อง เป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่กระตุ้นให้ผู้อ่านได้พิจารณาขบคิดเกี่ยวกับสารในเรื่องนั้นอย่างละเอียด เป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงมุมมองของกวี ซึ่งเชื่อมโยงภาพโดยรวมของเรื่องและกระตุ้นให้ผู้อ่านได้ตีความบทประพันธ์อย่างลึกซึ้งกว้างขวางยิ่งขึ้น

การนำเสนอตัวละคร ขณะที่การนำเสนอตัวละครสามารถสร้างให้เกิดความหลายนัย ก็ได้กระตุ้นให้เกิดการพิจารณาขบคิดไปพร้อมกัน ในกวีนิพนธ์นั้น เนื่องจากกวีใช้ตัวละครอย่างกว้างๆ เป็นภาพอันเป็นสากล มิได้สร้างให้เกิดเป็นตัวละครที่เฉพาะเจาะจงขึ้น จึงทำให้ตัวละครสามารถครอบคลุมสถานะและบทบาทได้หลายระดับ เมื่อตัวละครสร้างให้เกิดความเฉพาะของเรื่องราวในระดับแรก แต่ด้วยนัยที่ลึกซึ้งของงานซึ่งถูกกระตุ้นให้ขบคิดพิจารณาด้วยกลวิธีที่กระตุ้นการพิจารณาขบคิด ตัวละครที่ถูกใช้อย่างกว้างๆ ครอบคลุมสถานะและบทบาทหลายระดับนั้น ก็สามารถตีความหมายได้ในเชิงสัญลักษณ์สอดคล้องกับสารที่ลึกซึ้งในระดับต่อมา กระตุ้นให้เกิดการพิจารณาตีความสารอย่างละเอียดกว้างขวางยิ่งขึ้น

สำหรับการสร้างตัวละคร กลวิธีการนำเสนอที่พบในเรื่องสั้นเป็นส่วนใหญ่ กวีจะให้รายละเอียดของตัวละครในหลายด้าน พรรณนาให้เห็นถึงความคิดอารมณ์ความรู้สึก เพื่อให้มองเห็นตัวละครในระดับที่ลึกซึ้ง และกระตุ้นการขบคิดพิจารณาสารในงานอย่างละเอียดกว้างขวางยิ่งขึ้น การสร้างตัวละครคนบ้า ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ในงานเรื่องสั้นของกวี มิใช่เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจโลกของคนบ้าเท่านั้น แต่มุ่งให้ผู้อ่านได้ขบคิดถึงโลกของคนปกติทั่วไป หรือก็คือโลกของคนส่วนใหญ่ในสังคมที่มองว่าตนปกตินั่นเอง กวีมิได้เพียงกระตุ้นการขบคิดในแง่ของสังคมที่กำหนดตัดสินคนบ้ากับคนปกติ โดยยึดเกณฑ์จากความผิดปกติของภาพลักษณ์ภายนอก หรือพฤติกรรมบางอย่างที่ต่างจากกลุ่ม แต่ได้กระตุ้นการขบคิดในเรื่องของจิตวิญญาณมนุษย์อย่างลึกซึ้ง

การปิดเรื่อง การปิดเรื่องที่กระตุ้นการพิจารณาขบคิด มักเป็นการแทรกน้ำเสียงสรุปความคิดของกวี เน้นย้ำสารสำคัญให้ผู้อ่านอีกครั้ง หรือฉายภาพเหตุการณ์บางภาพเพื่อให้เกิดการขบคิดพิจารณา ซึ่งนับว่าเป็นกลวิธีที่กระตุ้นการขบคิดได้อย่างสัมฤทธิ์ผล ทำให้ผู้อ่านสะดุดใจ และย้อนพิจารณาสารอย่างละเอียด ในแง่มุมที่ลึกซึ้งและกว้างขวางยิ่งขึ้น

การลำดับภาพ เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่พิจารณาโดยภาพรวมทั้งหมด เป็นอีกกลวิธีหนึ่ง ที่โดดเด่นในงานทั้งในเรื่องสั้นและกวีนิพนธ์ กวีสร้างภาพแต่ละภาพด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์อันหลากหลาย แล้วนำภาพมาเรียงลำดับต่อกันโดยไม่ได้อธิบายความสัมพันธ์ กระตุ้นให้ผู้อ่านค้นหาความหมายจากภาพแต่ละภาพ และพิจารณาขบคิด ตีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของภาพทั้งหมดไปได้หลายระดับ

เมื่อกลวิธีทางวรรณศิลป์ทุกส่วน ทั้งการสร้าง ความหลายนัยและการกระตุ้นการพิจารณาขบคิด ประสานกันอย่างมีเอกภาพ ได้ส่งผลให้งานวรรณกรรมสามารถตีความได้หลายระดับอย่างแยกคาง

ความคิดหลายระดับที่ปรากฏพบในงาน คือคำตอบที่ว่าเหตุใดกวีจึงเลือกใช้กลวิธีที่สร้างให้เกิดความหลายนัยและกระตุ้นการพิจารณาขบคิด เอื้อต่อการตีความได้หลายระดับ ความคิดระดับแรกที่พบมักเป็นเรื่องราวของเด็กและคนบ้า สะท้อนให้เห็นความบริสุทธิ์ไร้เดียงสา และธรรมชาติในโลกของเด็กและคนบ้าเป็นประการสำคัญ แต่เมื่อตีความอย่างละเอียด พบว่าความคิดในระดับลึก ล้วนเป็นความคิดในเชิงสังคมและปรัชญาที่ละเอียดอ่อนลึกซึ้ง การบอกกล่าวหรือสั่งสอนอย่างตรงไปตรงมา ไม่อาจช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจและยอมรับในความคิด เท่ากับการชี้แนะให้ผู้อ่านได้ขบคิดพิจารณาและค้นพบด้วยตนเอง การใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์สร้างความหลายนัยเพื่อให้เกิดความเป็นไปได้หลายระดับ ขณะเดียวกันก็กระตุ้นการพิจารณาขบคิดของผู้อ่านให้กว้างไกล จึงเป็นการเลือกใช้อย่างจงใจของกวี

การที่กวีมุ่งชี้นำความคิด จรรโลงจิตใจผู้อ่าน นำข้อธรรมคำสอนทางพุทธปรัชญามาใช้ในงานวรรณกรรม ทำให้อาจกล่าวได้ว่า วรรณกรรมของศกดิ์สิริ มีสมสืบ เป็นตัวแทนของวรรณคดี คำสอนสมัยใหม่ การตีความงานวรรณกรรมของกวีอย่างละเอียด จึงเป็นความสำคัญที่ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าในงานของกวีอย่างแท้จริง ทั้งคุณค่าความคิดและคุณค่าวรรณศิลป์ ช่วยยกระดับจิตใจและสติปัญญา ทำให้ประจักษ์ถึงความประณีตละเอียดในการสรรค์สร้างกลวิธีทางวรรณศิลป์เพื่อถ่ายทอดเป็นวรรณกรรมอันลุ่มลึกแยกคาง

สรุปได้ว่า กลวิธีทางวรรณศิลป์ในงานของศักดิ์ศิริ มีสมสืบ นั้น มีลักษณะเด่นเฉพาะ และเชื่อให้เกิดการตีความได้หลายระดับ การจงใจใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ในลักษณะต่างๆ ที่ได้ศึกษามา สอดคล้องเหมาะสมกับสารที่กวีมุ่งสื่อผู้อ่านเป็นสำคัญ ได้แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่า กลวิธีทางวรรณศิลป์กับการตีความนั้นมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมต่อกันอย่างลึกซึ้ง

ข้อเสนอแนะ

จากการพิจารณา พบว่า ยังมีงานวรรณกรรมของนักประพันธ์อีกหลายท่านที่น่าสนใจนำมาศึกษา ในประเด็นของกลวิธีทางวรรณศิลป์กับการตีความ ว่ากลวิธีทางวรรณศิลป์เชื่อต่อการตีความอย่างไร และเป็นการตีความหลายระดับเช่นที่พบในงานของศักดิ์ศิริ มีสมสืบ หรือไม่ งานของนักประพันธ์ที่น่าจะได้นำมาศึกษาพิจารณานั้น ได้แก่ จ่าง แซ่ตั้ง, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, นิคม รวยวา เป็นต้น

งานวรรณกรรมของศักดิ์ศิริ มีสมสืบ ยังมีคุณค่าควรแก่การศึกษาอีกหลายด้าน เช่น ในแง่ของชั้นทลักษณ์ ที่จงใจเล่นกับเสียงวรรณยุกต์ จนอาจเรียกได้ว่าเป็น “กลบท” นอกจากนี้ การใช้ชั้นทลักษณ์ของกวีมีลักษณะที่สันนิษฐานว่า ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีมูขปาฐะและวรรณคดีลายลักษณ์จนสามารถพัฒนาเป็นอัตลักษณ์ที่งดงาม นอกจากนี้ ความคิดหรือสารที่ปรากฏในงาน ยังมีความลึกซึ้งกว้างไกล มีคุณค่าควรแก่การศึกษาพิจารณาอย่างละเอียดทั้งในด้านสังคมและปรัชญา

อนึ่ง กวีผู้นี้ยังมีผลงานศิลปะแขนงอื่น ทั้งภาพวาด และบทเพลง ซึ่งมีคุณค่าควรแก่การศึกษา และน่าจะได้นำมาพิจารณาร่วมกับงานวรรณกรรม ว่ามีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไร ซึ่งจะทำให้เห็นความคิดและอัจฉริยภาพทางศิลปะของกวีชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นการศึกษาเชื่อมโยงศิลปะหลายแขนง อันจะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการต่อไป